

ISSN 2311-2409

Київський університет імені Бориса Грінченка

Педагогічна освіта: *теорія і практика*

Психологія
Педагогіка



*Збірник
наукових праць*

№ 27

Київ • 2017

УДК 37.01

ББК 74.0

П 24

Засновник:

Київський університет імені Бориса Грінченка

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 19961-9761-PP від 28.05.2013 р. (перереєстрація)

Видається з грудня 2001 р.

Виходить двічі на рік

Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка» включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з педагогіки (Бюлетень ВАК України № 11, 2009 р.) та психології (Бюлетень ВАК України № 7, 2010 р.)

Рекомендовано до друку Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 1 від 26 січня 2017 р.)

Редакційна колегія:

Огнєв'юк В.О., ректор Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філософських наук, професор, академік НАПН України (головний редактор); Хоружа Л.Л., завідувач кафедри теорії та історії педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор (заступник головного редактора); Безмально О.В., директор Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор; Баженька Г.В., завідувач кафедри дошкільної педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор; Лозова О.М., завідувач кафедри практичної психології Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор психологічних наук, професор; Мартиненко С.М., завідувач кафедри початкової освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор; Міляева В.Р., завідувач НЦД розвитку людини Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор психологічних наук, доцент; Олексік О.М., завідувач кафедри теорії і методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор; Пемфрунько О.В., професор кафедри практичної психології Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор психологічних наук, старший науковий співробітник; Сердюк О.М., завідувач кафедри загальної, вікової та педагогічної психології Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор психологічних наук, професор; Козыр М.В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та історії педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка (відповідальний секретар); І. Ковінас, професор кафедри музики Вільнюського педагогічного університету, доктор педагогічних наук, професор (Литва); Язеф Малах, завідувач кафедри освіти та освіти дорослих Педагогічного факультету Остравського університету, доктор наук (Чехія); Аня Гайджича, професор кафедри загальної освіти та методології досліджень Силезького університету в Катовицях, доктор habilitation, професор, член польсько-чеського наукового товариства, член Асоціації з підтримки міжнародної освіти (Республіка Польща); Барбара Грабова, професор кафедри загальної освіти та методології досліджень Силезького університету в Катовицях, доктор habilitation, професор (Республіка Польща); Єва Огородська-Мазур, заступник декана з наукової роботи та міжнародного співробітництва Факультету етнології і освітніх наук Силезького університету в Катовицях (Республіка Польща); Марія Марта Урліська, завідувач кафедри соціальної педагогіки Академії Ignatianum у Кракові, доктор habilitation, професор надзвичайний (Республіка Польща); К. Холец, професор спеціальної педагогіки та психології Ієдешберзького університету освіти, доктор наук, почесний професор Київського університету імені Бориса Грінченка (Польща); Комарова Л.А., декан факультету педагогіки дитинства і сім'ї, доцент кафедри педагогіки дитинства і сім'ї Могилівського державного університету ім. А.О. Кувшинова, кандидат педагогічних наук (Білорусь).

Рецензенти:

Чернобринів В.М., завідувач кафедри психології і педагогіки Національного університету «Києво-Могилянська академія», доктор психологічних наук, професор; Бибік Н.М., головний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України; Веселова М.І., професор кафедри англійської мови та методики її викладання Херсонського державного університету, доктор філологічних наук, професор.

Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка : зб. наук. пр. / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; редкол.: Огнєв'юк В.О., Хоружа Л.Л. [та ін.]. — К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. — № 27. — 198 с.

ISSN 2311-2409.

У збірнику наукові праці розглядаються актуальні проблеми сучасної педагогічної та психологічної науки в історичному, методологічному, методичному аспектах, підбиваються підсумки експериментальних педагогічних та психологічних досліджень.

УДК 37.01

ББК 74.0

ISSN 2311-2409

© Авторі публікацій, 2017

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2017

ЗМІСТ

Розділ I ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Диск Н.М.
Мова особистість: міждисциплінарний аспект 4

Желізова В.В.
Таксономія типів професійної рефлексії педагога:
міждисциплінарний контекст 9

Ушково А.С.
Духовні витоків образу людини культурні:
психолого-педагогічний аспект 15

Розділ II ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Голомук С.Ю.
Вплив європейських цінностей
на формування патріота-державника 21

Іронець Н.М.
Проблемні ситуації як метод формування
екологічної компетентності старших дошкільників 25

Козаль Т.І.
Міждисциплінарний контекст
педагогічної підготовки магістра —
майбутнього вчителя-філолога в умовах
стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних
технологій 31

Козур М.В.
Інтеграція інформаційної педагогіки
в освітній процес: теорія поколінь 36

Комарова Н.А., Здорихина Н.Е.
Теоретико-методическі аспекти
використання віротехнічної діяльності
в педагогічній підготовці студентів 41

Крулик В.С., Осідчий В.В.
Міждисциплінарний підхід у професійній
підготовці майбутніх програмістів 46

Липко В.В.
Організація процесу викладання
футурних цінностей студентської молоді
вч час тематичної табірної зміни 52

Осідчий К.П.
Міждисциплінарний контекст формування
тьюторської компетентності
у професійній підготовці майбутніх учителів 56

Розділ III ПСИХОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Канюка І.О.
Психологічні арт-техніки в академічному навчанні ... 61

Кот Г.М.
Формування психологічної готовності студентів
до професійної діяльності 66

Мартиненко І.В.
Комунікативний потенціал особистості
як об'єкт психокорекційного впливу
у системі формування комунікативної діяльності
дтей із системними порушеннями мовлення 71

Сергєєнкова О.П., Стельмарчук О.А.
Криза фахового навчання як підґрунт
емоційного вигорання студентів 77

Фурман В.В.
Емоційний інтелект як метакомпетентність
особистості 82

Розділ IV НАУКОВІ РОЗВІДКИ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Браткова О.І.
Проблема професійної взаємодії
майбутнього фахівця крізь призму деонтології 86

Дечок Н.В.
Міждисциплінарність як пріоритетний вектор
професійної педагогіки 91

Коваль О.П.
Педагогічний потенціал освітнього середовища
дошкільного навчального закладу 95

Петриш Л.В.
Медіа-грамотність як навчання XXI ст. 100

Процька С.М.
Мережеві ІКТ як основа комп'ютерно орієнтованої
методики формування професійних
компетентностей майбутніх філологів 105

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ
СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 37.091.3(373.5:811.161.2)

Н.М. Дика

ORCID id 0000-0003-1385-5027

МОВНА ОСОБИСТІТЬ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ АСПЕКТ

Автором висвітлено мовну особистість вчителя-словесника як ключове поняття усіх сфер пізнання людини; проаналізовано різні концепції і підходи до тлумачення мовної особистості, які пов'язані з інтердисциплінарністю цього поняття; обґрунтовано основні засади ставлення поліфункціональності мовної особистості; з'ясовано доцільність урахування загальнолінгводидактичних особливостей формування мовної особистості, орієнтації на комплексний розвиток усіх її складових компетентностей.

Ключові слова: мовна особистість, компетентність, лексикон, прагматикон, семантик, рівень мовної правильності, рівень комунікативної досконалості.

© Дика Н.М., 2017

Вступ. Мовна освіта — фундамент пізнавально-творчої діяльності особистості. Особливою умовою сьогодення є не теоретизація процесу навчання, а формування так званих соціальних навичок (англ. "soft skills"). Нині не може бути багатовідсоткового розриву між фактами: «Я володію навичками XXI ст.», «Я формую їх у тих, кого навчаю». Тому запропонована міністром освіти і науки Лілією Гриневич концепція нової української школи спрямована на надання тих компетентностей, які будуть потрібні сучасній людині у XXI ст., а це потребує реформування змісту освіти, трансформації держстандартів.

Загальноосвітній школі необхідні сучасні вчителі-словесники, які здатні ефективно працювати в умовах глобалізації наукової інформації, втілювати інноваційні технології в освітній процес та постійно прагнуть до професійного самодосконалення і самореалізації.

Мета статті: висвітлення специфіки реалізації поняття «мовна особистість» в інтердисциплінарному аспекті.

Поняття «мовна особистість». Нині дослідники різних галузей (психології — О. Анісімов, І. Семенова, Ю. Стенанов та ін.; філософії — В. Бобер, І. Ладенко, О. Спіркін та ін.; лінгвістики — Ю. Караулов, В. Карасик, С. Ермоленко, Л. Мацько, Ф. Башевич та ін.; лінгводидактики — А. Богуш, О. Горюшкіна, Л. Мамчур, М. Пентиліук,

О. Семенов та ін.; педагогії — О. Кошар, В. Красівський, В. Сластьонін, О. Сажина та ін.) дедалі частіше звертаються до тлумачення поняття мовної особистості, що засвідчує шквання сучасної науки крізь призму мовної особистості виокремити феноменальність людини.

Особистісну орієнтацію освіти визнають як основоположну в сучасній школі (Бех І. Бех, С. Гончаренко, О. Леонтьєв, А. Бачка, С. Рубінштейн, С. Сисоєва, В. Семиченко, І. Зюков, В. Кремень та ін. У їхніх працях висвітлюється мовна особистість як основа формування й розвитку людини.

Зокрема, у філософії освіти і педагогічній науці поняття особистості констатується як «інноваційна знанцева людина», тобто людина, знання якої є органічово, сутнісною складовою її особистості, що «визначає її поведінку і зародок дій» (Кремень В.Г., 2007, с. 13-14).

Соціологічна наука розглядає мовну особистість як суб'єкта суспільних відносин, у числі з боку впливу на неї і на її соціально-культурну діяльність мовної культури національно-соціальної групи, до якої належить особистість (Іванницька М.Л., 2012, с. 152).

У психології мовна особистість трактується як сукупність пізнавальних, емоційних та мовних властивостей, що забезпечують мовну компетентність людини як носія певного знання

нально-культурного простору. Л. Засекіна вважає мовною особистістю суб'єкта, мова якого найповніше відтворює культурну спадщину свого народу, що виявляється у вербальних та екстралінгвальних елементах комунікації, мовних стереотипах, правилах етикету (Засекіна Л.В., 2007).

Поняття мовної особистості у лінгвістиці і лінгвокультурології ґрунтовно висвітлено в працях Ф. Бацевича, В. Карасика, Ю. Караулова, Є. Єрмоленко, Л. Мацько, Л. Струтанець та інших науковців. Сучасна лінгвістика пропонує різні погляди і підходи до аналізу мовної особистості, які визначають основну складову цього поняття (див. рис. 1).

ПОГЛЯДИ І ПІДХОДИ	НАУКОВЦІ
<ul style="list-style-type: none"> • діалектна та ідеолектна особистість • етнічна мовна особистість • семіологічна особистість • російська мовна особистість • мовна і мовленнєва особистість • мовна особистість західної і східної культур • словникова мовна особистість • емоційна мовна особистість • кваліфікована мовна особистість 	<ul style="list-style-type: none"> • С. Ворчачов • О. Серотініна, Т. Кочеткова • А. Баранов • Ю. Караулов • Ю. Прохоров, Л. Клобукова, • В. Маслова, В. Красник • Т. Сніто • В. Карасик • В. Шаховський • К. Садов, С. Суєв

Рис. 1. Погляди і підходи науковців до аналізу поняття мовної особистості

Традиційно в лінгвістиці науковці орієнтуються на трирівневу модель мовної особистості, розроблену Ю. Карауловим (див. рис. 2).



Рис. 2. Рівні володіння мовою (за Ю. Карауловим)

Вважаємо, що мовна особистість — поняття багатоаспектне, а тому для успішного її формування враховуємо усі структурні елементи. В. Карасик (Карасик В., 2002, с. 70) до найваж-

ливіших аспектів мовної особистості відносить наведені на рис. 3.



Рис. 3. Аспекти поняття «мовна особистість» (за В. Карасиком)

Мовна особистість, за концепцією Л. Мацько, — це узагальнений образ носія мовної свідомості, національної мовної картини світу, мовних знань, умінь і навичок, мовних здатностей і здібностей, мовної культури і смаку, мовних традицій і мовної моди (Мацько Л.Г., 2009, с. 27). Основними складовими мовної особистості, на думку дослідниці, є наведені на рис. 4.



Рис. 4. Основні складові мовної особистості (за Л. Мацько)

Процес становлення і розвитку мовної особистості проходить послідовно й безпосередньо пов'язаний з розвитком інтелектуальних здібностей людини. «Формування мовної особистості — це постійний і тяглий (не фрагментарний), синестетично-синергетичний процес, у якому домінують когнітивно-інтелектуальні та креативно-діяльнісні чинники», — наголошує Л. Мацько (Мацько Л.Г., 2009, с. 33). Дослідниця

вказує на наявність кількох рівнів розвитку мовної особистості (див. рис. 5). Кожен із них відображає ступінь оволодіння мовою та ступінь інтелектуально-духовного зростання людини.



Рис. 5. Рівні розвитку мовної особистості (за Л. Мацько)

До структурних компонентів мовної особистості В. Маслова відносить світоглядний і ціннісний як базові для формування національного характеру, а також культурологічний, який полягає у засвоєнні загальнолюдської й національної культури. Ці компоненти визначають глибинне й індивідуальне, притаманне особистості, висловлюване через види її діяльності, найважливішою з яких є мовлення (Маслова В.А., 2001, с. 119). Рівневу структуру формування мовної особистості умовно можна розшарувати на такі пласти: лексикон і граматикон, прагматикон, семантикон (див. рис. 6).

К. Іванцова зауважує, що використання терміна «мовна особистість» у контексті лінгводидактики й психолінгвістики, стилістики, художнього мовлення й лінгвокультурології, комунікативної лінгвістики та лінгвоперсоналогії — свідчення неабиякої затребуваності звернення до людського чинника в мові, маркування антропологічного ракурсу досліджень (Іванцова К.В., 2010, с. 26).

Дослідження мовної особистості потребує, на думку К. Седова, виділення критеріїв для класифікації типів і різновидів мовленнєвої поведінки людини. Необхідно прослідкувати зв'язок між особистісними психологічними характеристиками людини, факторами, що впливають на її

становлення (сім'я, її вплив тощо), та її дискурсивною поведінкою (Седов К.Ф., 2004, с. 15).



Рис. 6. Рівневу структура формування мовної особистості

Інтеграційні процеси в мовній освіті дають можливість обґрунтувати систему міждисциплінарних і внутрішньопредметних зв'язків, побудованих на спільних сучасних ідеях і поняттях. Виокремлення в змісті кожної дисципліни спільного матеріалу дає змогу використовувати його як засіб засвоєння спільного суттєвого, що становить підґрунтя певної науки.

Професія суттєво впливає на формування мовної особистості, а також породжує певні очікування оточення з приводу поведінки індивіда в тій чи іншій ситуації спілкування. Приміром, сучасний учитель-словесник у процесі фахової підготовки опановує такі ключові компетентності: мовну, мовленнєву, предметну, прагматичну, комунікативну, фольклорну і літературну, культурознавчу, педагогічну, методичну. Формування мовної особистості полягає не тільки у здобутті людиною певних знань, умінь і навичок, але й у самовихованні, самовдосконаленні, що виражається в прагненні та вмінні мовців спілкуватися рідною та іншими мовами, у систематичній, послідовній, наполегливій роботі над вдосконаленням власного мовлення.

Мовна особистість сучасного вчителя — явище багаторівневе, різнопланове, під час вивчення якого слід враховувати як власне лінгвістичні, так і екстралінгвальні фактори. У процесі розвитку мовної особистості сучасного вчителя-словесника варто звертати увагу на рівні його дискурсивної реалізації: ґрунтовність, глибинність знань, обізнаність, оригінальність і творчість у процесі наукового мовомислення, лінгвокреативність у творенні власних текстів, добір складної, широкої і вузькопрофільної термінології, вміння дискутувати і доводити власну думку.

Сучасний вчитель-словесник повинен не лише володіти ґрунтовними знаннями, мати сформовані вміння і навички, але й, найголовніше,

уміти застосовувати їх у професійній діяльності, швидко реагувати на зміни в науці та інноваційних технологіях.

Висновки. З огляду на зазначене вище фахова підготовка сучасного педагога потребує освіченої особистості майбутнього вчителя, формування у нього професійно значущих знань

та умінь, здатності до новаторства, творчості, самореалізації. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в послідовній роботі над розвитком мовної особистості вчителя-словесника в системі неперервної педагогічної освіти та розробленні дистанційних курсів і тренінгів для навчання.

ДЖЕРЕЛА

1. Дика Н.М. Реалізація концепту мовної особистості у сучасній лінгводидактиці / Н.М. Дика // Педагогічний процес: теорія та практика. — 2016. — № 2. — С. 32–36.
2. Засекіна Л.В. Мовна особистість у сучасному соціальному просторі / Л.В. Засекіна // Соціальна психологія. — 2007. — № 5 (25). — С. 82–90.
3. Иванцова Е.В. О термине «языковая личность»: истоки, проблемы, перспективы использования // Вестник Томского государственного университета. — 2010. — № 4 (12). — С. 24–32.
4. Іваницька М.Л. Структура мовної особистості перекладача художньої літератури як інтердисциплінарна категорія / М.Л. Іваницька // Studia linguistica. — 2012. — Вип. 6 (2). — С. 151–158.
5. Карасик В.И. Язык социального статуса / В.И. Карасик. — М.: ИТДГК «Гнозис», 2002. — 334 с.
6. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность / Ю.Н. Караулов. — 6-е изд. — М.: Изд-во ЛКИ, 2007. — 264 с.
7. Кремень В.Г. Якісна освіта і нові виклики часу / В.Г. Кремень // Педагогічна і психологічна науки в Україні: в 5 т. — К.: Педагогічна думка, 2007. — Т. 1. — С. 11–24.
8. Маслова В.А. Лингвокультурология / В.А. Маслова. — М.: Академия, 2001. — 208 с.
9. Мацько Л.І. Українська мова в освітньому просторі: навч. посіб. для студ.-філол. освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» / Л.І. Мацько. — К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. — 607 с.
10. Седов К.Ф. Дискурс и личность. Эволюция коммуникативной компетенции. — М.: Лабиринт, 2004. — 320 с.
11. Bates E., Devescovi A., D'Amico S. Processing Complex Sentences: A Cross-Linguistic Study / E. Bates, A. Devescovi, S. D'Amico // Language and Cognitive Processes, 1999, № 14 (1), 69–123. — DOI: 10.1080/016909699386383.

Дика Н.М.

ЯЗЫКОВАЯ ЛИЧНОСТЬ: МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЙ АСПЕКТ

Автор рассматривает языковую личность учителя-словесника как ключевое понятие всех сфер познания человека; анализирует различные концепции и подходы к толкованию языковой личности, связанные с интердисциплинарностью этого понятия; обосновывает основные принципы становления полифункциональности языковой личности; определяет целесообразность учета общих лингводидактических особенностей формирования языковой личности, ориентации на комплексное развитие всех ее составляющих компетенций.

Ключевые слова: языковая личность, компетентность, лексикон, прагматикон, семантикон, уровень языковой правильности, уровень коммуникативного совершенства.

N. Dyka

LINGUISTIC PERSONALITY: MULTIDISCIPLINARY ASPECT

The author highlights the linguistic personality of the teacher-linguist as a key concept in all spheres of human cognition; analyses different concepts and approaches to the interpretation of linguistic personality associated with the multidisciplinary of this concept. Great attention is paid to the main principles of multifunctional linguistic personality development, it is found out the feasibility of accounting lingvodidactic common features of linguistic personality development, focus on the comprehensive development of all its competencies. It is emphasised the fact that the formation of linguistic personality depends on many factors.

Key requirement is to prepare a competent person with the appropriate level of linguistic competence based on a system of knowledge of the language, units of language at all levels (phonetic, lexical, derivational,